

A konvencionális és az újszerű metaforák jelentésének feldolgozási különbségei a megértés korai szakaszában

Balázs Patrícia
SZTE Nyelvtudományi Doktori Iskola
III. évfolyam
Témavezető: Ivaskó Lívია

A kognitív és kísérleti pragmatika egyik legizgalmasabb és legtöbb vitára okot adó területe a nem szó szerinti jelentések, ezen belül is a metafora interpretálásának kérdése. Bár az elméleti alapokon nyugvó relevanciaelmélet párhuzamos jelentésfeldolgozást és online megértést feltételez a metaforáknál ugyanúgy, mint a szó szerinti nyelvhasználat esetén, egyes empirikus munkák eredményei a korai és kései szakasz elválasztásának létjogosultságára mutatnak rá (Barsalou 1982, Rubio 2007, 2008, Giora 1997, 2002, 2008), és feltételezik, hogy a fogalomhoz járuló domináns és nem domináns jegyek aktiválódásának segítségével zajlik a megértés (Giora 1997, Carston 2010, 2011). Előadásomban konvencionális (*Ez egy sláger.*) és újszerű, kreatív metaforák (*De egy tacskó vagy!*) jelentésének feldolgozási idejét mutatom be reakcióidőméréssel végzett jelentésverifikációs vizsgálataink segítségével. Eredményeink kiegészítik a szakirodalom felnőtt adatközlőkről szóló állításait (Giora 1997, Rubio 2007, 2008), hiszen megállapítottuk, hogy a kamasz korosztály a gyakori metaforákat gyorsabban képes interpretálni, mint az újszerű metaforákat. Ez azért lehetséges, mert a konvencionális metaforák domináns jelentése (metaforikus jelentés) gyakori, megszokott, a mentális lexikonban kódolt; ezzel szemben az újszerű metaforák domináns jelentése a szó szerinti jelentés (Carston 2010), amelyből a metaforikus jelentéshez való eljutás extra műveleti erőfeszítést követel (Sperber-Wilson 1986/95). Eredményeink részben igazolták, hogy a konvencionális metaforák esetében tekintet nélkül a kontextusra minden esetben a domináns (metaforikus) jelentés aktiválódik. Kivétel ez alól az ún. „lebegtetett kontextus” (Ivaskó 2009), ahol tendenciaszerűen megnövekedett reakcióidőt mértünk konvencionális metaforák esetében, míg újszerű metaforáknál reakcióidő-csökkenést tapasztaltuk. Gyakori kontextusban a szó szerinti és a nem szó szerinti jelentés reakcióideje megegyezett, ahogy a ritka kontextusban is. Ez megerősíti a szakirodalom azon állításait (Rubio 2007, 2008; Turi et al 2010.), mi szerint a megértés korai szakaszában párhuzamos jelentésaktiváció zajlik, azonban főleg lexikai információkra hagyatkozunk (pl. gyakoriság), és a kontextus csak később, akkor lép be az értelmezési folyamatba, ha a domináns jelentés inkonzisztens a kontextussal.

Felhasznált irodalom:

- Barsalou, L., W. 1982. Context-independent and context-dependent information in concept. *Memory & Cognition*, 10, 82-93.
- Carston, R. 2010. *Metaphor: ad hoc concepts, literal meaning and mental images.* [*Proceedings of the Aristotelian Society* vol.110, part 3: 295-321.](#)
- Carston, R. 2011. *Metaphor and the literal-nonliteral distinction.* In: K. Allan - K. Jaszczolt (szerk.) [*Cambridge Handbook of Pragmatics*](#)
- Giora, R. 1997. Understanding figurative and literal language: The graded salience hypothesis. *Cognitive Linguistics*, 8/3, 183-206.
- Giora, R. 2002. Literal vs. figurative language: Different or equal? *Journal of Pragmatics*, 34, 487-506.
- Giora, R. 2008. Is Metaphor Unique? In: R. Gibbs: *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. New York, Cambridge University Press.
- Rubio, F. P. 2007. Suppression in metaphor interpretation: Differences between meaning selection and meaning construction. *Journal of Semantics (Special Issue on Processing Meaning)*, 24(4):345-371.
- Rubio F. P. 2008. Concept narrowing: The role of context-independent information in concepts. *Journal of Semantics*, 25(4):381-409.
- Turi, Zs –Janacsek, K. –Németh, D. 2010. A munkamemória, a szógyakoriság és a kontextus szerepe a lexikális kétértelműség feldolgozásában *Pszichológia*. 30: 4. 295–315